

Українці Жмеринки рятували євреїв

Світляна Глаз, Єрусалим
(Свобода, 27 вересня 2002)

Ефраїм Вольф народився і виріс в Жмеринці, там минуло його дитинство, овіяне страшними роками війни. У 1949 році його було заарештовано і засуджено на 10 років сталінських таборів. Страшенно тяжкі умови і виснажлива праця призвели до часткової, а за тим і повної втрати зору. Майже 30 років він живе в Ізраїлі, де написав і видав книги „Спогади колишніх в'язнів Жмеринського гетто“, „Події на Україні в 1917-1919 роках і євреї“, „Релігійний побут євреїв“, методичку викладання математики в початкових класах Єрусалиму, кілька збірок поезій, в тому числі українською мовою.

Ефраїм Вольф розповідає:

- До війни у Жмеринці були освічені люди, які боролися за розвиток української культури і мови. Керівник Вищого початкового училища Іван Липицький намагався викладати лише українською мовою. З Жмеринки походить відомий український прозаїк Юрій Смолич. Ми росли разом - українські і єврейські діти. Коли німці зайняли Жмеринку то організували гетто поблизу базару. Серед членів міської управи були й такі, що вимагали всіх євреїв Жмеринки негайно знищити, але інтелігенція на чолі з і Липицьким виступила проти такого рішення. Лікарі міської та залізничної лікарень Чефранов, Тихоненко, Русев, Царк, лісничий Яковенко нелегально передавали ліки в лікарню гетто, а також лікували в міських лікарнях тяжко хворих євреїв.

Після відходу німців Яковенка і Липецького було розстріляно як ворогів народу. Позначилося й те, що вони допомагали юдеям. Наше мешкання на Базарній площі була крихітною і такою холодною та вологою кімнатою, що взимку ми спали під однією ковдрою на ліжку, що стояло впритул до печі. Так можна було трохи зігрітися. Палили торфовим пилом та залишками меблів з нашої колишньої квартири. Одного разу, коли мама несла двері від шафи, її зустріли румунські вояки і заарештували „за крадіжку державного майна“. В поліції мамі зламали ноги і ребра. Додому її принесли закривавлену. За кілька місяців вона померла і ми з сестрою залишилися удвох. Мені минуло лише 10 років. Нам допомагали сусіди, знайомі і незнайомі люди, в тому числі і українці.

Одного разу, коли я був у свого товариша Мишка Беренштейна, до кімнати забігла Нюся Вайнер і сказала, що в їхній хаті на мене чекає селянка з Джурина. Ця відважна жінка на ім'я Маланка (на жаль, прізвища її не знаю) неодноразово допомагала євреям зі Жмеринського і Джуринаського гетто. Таємно пробираючись з села в село, вона виконувала різні прохання євреїв. Мої тітка і дядько попросили Маланку переправити мене до Джурина. Лікар гетто Гершман видав довідку, в якій говорилося, що Юхим Вольф - сирота і шукає притулку. Я все думав, як же ми вийдемо з гетто? Але Маланка знайшла отвір в паркані і за якусь хвилину ми вже йшли околицею Жмеринки. Маланка йшла швидко, я втомився, вона на мене гримала і підганяла. Мені здавалося, що кінця й краю не буде цій дорозі. Зіпсувалася погода, і наші перепочинки ставали все частішими. Маланка нервувала, бо хотіла якомога далі відійти від Жмеринки. Вже смеркалося, коли ми дісталися до села Мурафи, і Маланка постукала в якусь хату. Жінка, що відчинила двері, запитала, хто це, вказуючи на мене. Маланка відповіла, що я - її небіж. Жінка не повірила, але дала нам повечеряти і дозволила заночувати. Потім я почув, як тітка Параска, що дала

нам притулок, сказала Маланці, що вона занадто ризикує, на що Маланка відповіла: „Я допомагаю людям у скрутну годину, а Бог збереже мене". Наступного дня ми були в Джурині. Більше ніколи я не зустрічав цих двох українських жінок і не знаю, як склалася їхня доля, але завжди пам'ятаю про їхню допомогу. Завдяки їм я живу на світі.

Про допомогу сусідів-українців розповідають і інші свідки у книзі Ефраїма Вольфа. Борис Бас в перші дні війни був на фронті, але потрапив в оточення біля Умані. Видаючи себе за українця він дістався до Муріафи, де населення було прихильне до євреїв. Його дружина і старші діти загинули, а молодша донька після розстрілу вилізла з ями і побігла до сусідки-українки, яка сховала дівчинку, а через деякий час переправила її до дядька в Жмеринку. Коли дівчина виросла, то одружилася з українцем.

Сара Брайніс жила у Жмеринці, і коли прийшли німці, вирішила з дітьми перейти до свекрухи, подалі від центру міста. Німці забрали її в поліцію, почали бити. В цей час зайшов колишній співробітник чоловіка Сари і сказав: „Я знаю цю жінку, відпустіть її". Він вивів її на вулицю. Пізніше, коли Сара була вже в гетто, то місцеві жителі приносили їжу і одяг для в'язнів.

Бетя Вольф-Мильман розповіла, що в кінці 1944 року, коли фронт наближався до Жмеринки, євреї очікували знищення гетто і тікали з нього. Бетя і ще кілька дітей прийшли до хати доброзичливих людей, їх сховали в одній із кімнат, замаскувавши двері. Вночі прийшли німці і почали обшук. Разом з дітьми ховалася і одна старенька. Вона була хвора і дуже кашляла. Їй затулили рота подушкою, аби не було чути її кашлю і усе обійшлося. А на ранок всі побачили, що донька старенької посивіла. Тієї ночі німці згвалтували двох неповнолітніх доньок господаря, у якого переховувалися євреї. Кілька єврейських сімей переховувалися в селах Сидові і Красному, де їх рятували українці.

Окупація Жмеринки німцями і румунами тривала 975 днів. Увесь цей час діяло єврейське гетто і завжди були українці, які допомагали євреям вижити. Не всі з них дожили до того часу, коли Ізраїль возвеличив їх званням праведників народів світу, багато з них так і залишилися невідомими. Книга „Спогади колишніх в'язнів Жмеринського гетто" Ефраїма Вольфа - подяка тим хоробрим українцям, які ризикували власним життям, рятуючи приречених.